

СИМВОЛИЧКЕ КЊИГЕ ЕНГЛЕСКЕ ЕПИСКОПАЛНЕ ЦРКВЕ СА ПРАВОСЛАВНОГ ДОГМАТСКОГ ГЛЕДИШТА

(Наставак)

V. О ТАЈНАМА

Глава прва

Учење Енглеске цркве о тајнама налази се у члановима XXV и XXVII—XXXI „Articles of Religion“.

Члан XXV „De sacramentis“ („О тајнама“) садржи опште учење о тајнама и на српскохрватском језику гласи:

„Тајне које је Христос установио нијесу само ознаке (notae) исповједања хришћана, већ прије нека одређена свједочанства и дјелатни знаци (efficacia signa) благодети и добре

---

¹ Види Dean Stanley, op. cit. стр. 234.

² О пореклу овог имена види код Епифанија, Haer. LXIX, 2, col. 205 A; Migne P. G. v. 42.

³ Св. Атанасија празнујемо двапут годишње: 18 јануара (дан преношења моштију) и 2 маја (дан смрти).

воље Божје према нама, кроз које Сам невидљиво дјелује у нама и нашу вјеру у Њега не само буди, него и потврђује.

Двије је тајне установио Господ наш Христос у Јеванђељу, наиме: крштење и вечеру Господњу.

Оних пет тајни, које се обично тим именом зову, наиме: миропомазање, покајање, свештенство, брак и последње помазање, не треба сматрати јеванђелским тајнама, јер су оне дјелом потекле из неправилног подражавања апостолима, дјелом додуше одобрене у Писму као тајне које је живот установио (*status vitae, states of life*), али немају истог смисла тајни као крштење и вечера Господња, јер немају неког видљивог знака или церемоније установљене Богом.

Христос није зато установио тајне да се оне гледају или да се наоколо носе, већ да се њима правилно користимо, и у њима имају спасоносно дјејство само они који их достојно примају; који их пак недостојно примају, сами на себе навлаче осуду (како каже Павле)¹.

Као што се види из текста, садржина члана има три дела: 1) о суштини тајни, 2) о њиховом броју и 3) о њиховој сврси или спасоносном примању. Прва два дела члана састављена су под утицајем симболичких исповедања континенталног протестантизма. За први део послужио је као праизвор XIII члан Аугсбуршког исповедања, који је ушао у Енглеско исповедање преко „Articles“ од 1538 године. У другом делу су две половине: прва, у којој се говори о тако званим јеванђелским тајнама — крштењу и вечери Господњој, потсећа на језик Калвина и на реформаторска исповедања, која су усвојила тај језик², и друга — где се излаже учење о осталих пет тајни, има за себе најближу паралелу у *Confessio et Expos. chr. fidei*, даљу у *Institutio* Калвина и у *Apologetica Conf. Augustanae*³. За трећи део члана не постоји одговарајућа паралела у симболичким исповедањима континентал-

¹ Д. Јакшић, Вјероисповједање Англиканске цркве (Весник С. ц., 1928, нов.-дец., стр. 734), и А. Рождественский, Символическія и богослужебныя книги Англиканской церкви, стр. 252.

² *Calv. Institutio*, lib. IV, cap. XIV, § 20; *Catech. Genev.* (Niemeyer, p. 162); *Catech. major Puritat* (ibid. P. II, append. p. 87) и *Conf. Belg.*, Art. XXXV.

³ *Conf. et Expos. fid. chr.*, cap. XIX; *Calv. Instit.*, l. IV, c. 19 и *Apol. Conf. August.*, art. VII.

ног протестантизма, са којом би се он могао поставити у генетичку везу¹.

Дакле, предмет првога дела XXV члана сачињава учење о суштини тајни, које се садржи у општој дефиницији појма о тајнама. Сем XXV члана дефиницију тајни даје и енглески катихизис, у коме се тајна одређује као „спољашњи и видљиви знак дате нам унутарње и духовне благодети, који је установио Сам Христос, као средство, кроз које је ми добијамо, и као јемство које нас о томе убеђује“.² Слично овој налазимо дефиницију и у омилији „Of Common Prayer and Sacraments“, у којој се говори да су тајне „према тачном значењу речи... спољашњи знаци, јасно (expressly) установљени у Новом Завету, с којима је везано обећање благодетног опраштања наших грехова и нашег освећења и сједињења са Христом“.³ У први мах може изгледати да таква дефиниција тајни уопште одговара православном учењу, како се оно садржи у вероисповедним књигама Православне цркве⁴. Тако, на пример, мисли П. Лепорски кад каже: „У дефиницији тајни енглеско вероучење не разликује се од православног“.⁵ Али детаљнија анализа енглеског учења о суштини тајни показује да се оно не одликује толико одређеним карактером да бисмо га могли сматрати беспрекорним са православног гледишта и још мање могли да га идентификујемо с православним учењем као што то чини П. Лепорски. Размотримо детаљније то учење како је оно изложено у првом делу XXV члана.

Као праизвор за ово учење послужио је XIII члан Аугсбуршког исповедања, који у српскохрватском преводу гласи: „Тајне су установљене не само да буду знаци исповедања међу људима него шта више да буду знаци и сведочанства воље Божје према нама, даровани ради буђења и потврђивања вере међу онима који се њима служе“.⁶ Из упоређења

¹ А. Рождественский, *op. cit.*, стр. 253 - 254

² The Book of Common Prayer, p. 322.

³ Certain Sermons or Homilies, p. 376, cf. П. Лепорский, Тридцать девять членовъ церкви английской, стр. 25.

⁴ Послание Патриарховъ Восточно-Каѳолической Церкви о православной вѣрѣ, чл. 15; Православное Исповѣданіе каѳолической и Апостольской Церкви Восточной, стр. 61—62 и Пространный Катихизисъ (М. Филарета), стр. 76.

⁵ П. Лепорский, *op. cit.*, стр. 24.

⁶ Conf. August., art. XIII. Види латински текст код А. Рождественског, *op. cit.*, стр. 252.

овога текста Аугсбуршког исповедања са текстом првога дела енглеског члана јасно иступају оне особине које разликују енглески члан од његовог праизвора и приближавају га католичком учењу о тајнама. Указаћемо на главне од тих особина:

1) У XIII члану Аугсбуршког исповедања говори се о тајнама уопште, енглески пак члан садржи учење о тајнама „које је Христос установио“ („*sacramenta a Christo instituta*“), тј. о тајнама као божанској установи. У редакцији 1553 године место „*a Christo*“ биле су речи „*per Dei verbum*“ што је имало јасну везу с умереном протестантском деобом тајни на библијске и црквене.¹ Замена пак речи „*per Dei verbum*“ изразом „*a Christo*“ приликом редакције 1563 године још више је ослабила протестантску особину члана.

2) Аугсбуршко исповедање говори о циљу установљења тајни, енглески пак члан у првом свом делу ставља себи у задатак да одреди само суштину тајни, служећи се за то општом за цео запад усвојеном Августиновом формулом: „*Sacramentum est invisibilis gratiae visibile signum, ad nostram justificationem institutum*“²) О сврси тајни члан говори само узгред, уколико се та сврха садржи у самом појму о суштини тајни.

3) Поједини термини, употребљени у Аугсбуршком исповедању, у енглеском члану ближе су одређени додавањем атрибута, на пример: уз реч „сведочанства“ („*testimonia*“) стављен је атрибут „одређена“ („*certa*“), а уз реч „знаци“ („*signa*“) — атрибут „делатни“ („*efficacia*“). Додавање у првом случају имало је задатак да приближи учење члана о *causa testimonialis sacramentorum* лутеранском погледу на исти предмет, у другом — да спроведе мисао о објективном присуству благодети у тајнама, што су признавали католици.

4) Насупрот XIII члану Аугсбуршког исповедања енглески члан одређује тајне не само као „знаке добре воље Божје“ него као „знаке благодети и добре воље Божје“. Уметање речи „благодет“, изгледа, имало је задатак да спроведе мисао о *res significata sacramentorum* као позитивном дару благодети.

5) Најзад, у тексту енглеског члана при упоређењу са његовим праизвором налазимо још израз „*per quae invisibiliter*

¹ Apol. Conf. Aug., art. VII.

² Catech. Conc. Trid. P. II, cap. I, qu. 3.

ipse in nobis operatur“ („крз које Сам невидљиво делује у нама“), који служи као објашњење атрибута „*efficacia*“. У „*Articles*“ од 1538 године иза последњег израза долазиле су речи: „*et suam gratiam in nos invisibiliter diffundit*“ („и своју благодет у нама невидљиво шири“), али су у доцнијим редакцијама „*Articles*“ те речи биле изостављене, пошто су и сувише, како мисли А. Рождественски, приближавале учење члана католичком погледу на тајне као на *canales gratiae*. Најзад, у редакцији од 1571 године, место „*in nobis operatur*“ стоји „*in pos operatur*“ што је одговарало лутеранском погледу на однос благодети тајне према природи човека. Сада су оба израза задржана као ауторизована¹.

Због учињених измена у редакцији текста Аугсбуршког исповедања, који је стављен као основ првог дела XXV члана, овај члан је, по мишљењу А. Рождественског, „изгубио чисто протестантско обележје и допустио могућност да се он може тумачити и у католичком и у протестантском смислу“.² Укажемо у чему је могуће двоструко тумачење XXV члана. Усвајајући заједничку за цео запад Августинову дефиницију о суштини тајне као видљивог знака невидљиве благодети, аутори члана су обишли ћутањем питање њиховог међусобног односа; они нису назначили у каквом односу се налази знак (*signum*) према ствари која се тим знаком означава (*res significata*), што је сачињавало основну тачку размимоилажења у учењу о тајнама између католика, лутерана и реформатора. Другим речима, у члану је остављено без одговора веома важно питање о објективном присуству благодети у тајни. Једине особине текста које би могле допринети разумевању узајамног односа *signum* према *res significata* у смислу објективног присуства благодети у тајни служе: означавање дејства тајни поред „*signa*“ са „*efficacia signa*“ („делатни знаци“) и израз „*per quae invisibiliter ipse in no(bi)s operatur*“ („крз које Сам невидљиво делује у нама“).

Али ови изрази, према мишљењу А. Рождественског, нису толико јасни и одређени да се не би могли тумачити у протестантском духу. И, стварно, дејство тајни, означено атрибутом „*efficacia*“, може се тумачити двојачко: као дејство знака

¹ А. Рождественский, *op. cit.*, стр. 255—258.

² *Ibid.*, стр. 258.

установљеног Богом, и као дејство благодети која објективно присуствује у тајни. Лутерани и реформатори одбацили су објективну везу благодети са знаком тајне, што значи — и дејство тајни у оном другом смислу. Али они су задржали претставу о дејству тајне као знака, при чему су лутерани схватили то дејство као утицај спољашње стране тајне на вољни елеменат вере (*certa testimonia*), а реформатори на интелектуални елеменат вере („*symbola et sigilla*“). Отуда се атрибут „*efficacia*“ често среће у протестантским исповедањима и списима о тајнама¹. Због таквог растегљивог значаја атрибута „*efficacia*“, католици су употребљавали за ову сврху одређеније изразе, на пример, „*signa efficientia*“². Исто тако мало говори за објективно присуство благодети у тајнама и други израз члана: „*per quae invisibiliter ipse in po(bi)s operatur*“. Указујући на сврху тајни као на средства помоћу којих Бог дејствује на човека, члан не одређује како Бог дејствује кроз тајну: да ли се тајне јављају као „канални“ или „корита“ за саопштавање благодети оправдања човечјој души (*quasi per alvea aut canales*), или само као придодато оруђе за дејство благодети (*tanquam per instrumenta*), или се пак оне јављају као средина (*media*) кроз коју благодет може да дејствује на човека при чему благодет остаје независна од те средине у својој манифестацији. У првом случају члан, односно израз: „*per quae invisibiliter ipse in po(bi)s operatur*“ („кроз које Сам невидљиво делује у нама“) допушта католички, у другом — лутерански, у трећем реформаторски смисао. Има и других нејасности и неодређености у овом делу члана које допуштају тумачење члана у сва три речена смисла³.

Неодређено учење XXV члана о суштини тајни, које допушта његово тумачење и у католичком и протестантском смислу, не може се сматрати адекватним учењу Православне цркве о томе предмету. Насупрот дефиницији XXV члана „*Articles of Religion*“, „тајне“ — казаћемо речима „Посланице источних патријараха“ — „нису само знаци божанских обећања него су оруђа кроз која се подаје благодет онима над

¹ Conf. August., art. VIII; Apol. Conf. August., art. VII и Calv. Cons. cap. expos. (Niemeyer, p. 205) — cf. A. Рождественскій, op. cit., стр. 259.

² Catech. Conc. Trid. P. II, cap. I, qu. VI.

³ A. Рождественскій, op. cit., стр. 258—260.

којима се тајне врше“.¹ Сем тога и дејство благодети у тајнама, са гледишта Православне цркве, свакако је битније него само да „буди“ или „потврђује“ веру, као што о томе каже члан XXV „Articles of Religion“. Нешто је одређенија и ближа учењу Православне цркве дефиниција тајни у енглеском катихизису и у омилији „Of Common Prayer and Sacraments“.

Глава друга

Други део XXV члана садржи учење о броју тајни. Ту се за тајне „које је Христос установио“ признају само две: крштење и евхаристија. За остале се пак тајне каже: „Оних пет тајни, које се обично тим именом зову, наиме: миропомазање, покајање, свештенство, брак и последње помазање, не треба сматрати јеванђелским тајнама, јер су оне дјелом потекле из неправилног подражавања апостолима, дјелом додуше одобрене у Писму као тајне које је живот установио (status vitae, states of life), али немају истог смисла тајни као крштење и вечера Господња, јер немају неког видљивог знака или церемоније установљене Богом“. Ово англиканско учење стоји у јасној опреци с учењем Православне цркве. У „Посланици источних патријараха“ категорички се каже да „у цркви има јеванђелских тајни на броју седам. Ни мање ни више од овога броја тајни у цркви немамо. Тајне на броју седам утврђују се на Св. Писму као и остали догмати вере“.²) Такво гледиште на учење Енглеске цркве, као противно учењу Православне цркве, заступа већина православних богослова међу којима: И. Соколов,³) П. Лепорски,⁴) В. Соколов,⁵) Д. Јакшић,⁶) Н. Арсењев⁷) и др. На исту тачку гледишта стали су и претставници Православне цркве на Лозанској

¹ Послание Патриарховъ Восточно-Католической Церкви о православной вѣрѣ, чл. 15.

² Ibid.

³ И. Соколовъ, О дѣйствительности англиканской іерархіи, стр. 32-34.

⁴ П. Лепорскій, op. cit., стр. 25-30.

⁵ В. Соколовъ, Іерархіа англиканской епископальной церкви, стр. 263 и 351.

⁶ Д. Јакшић, Односи Православне цркве према хетеродоксним конфесијама на Истоку и Западу (Гласник С. п. п., 1931, бр. 11-12, стр. 175).

⁷ Н. Арсењевъ, Ученье англиканства въ 39-ти „Articles of Religion“ (Елѣкс, Варшава, 1932, стр. 124).

конференцији 1927 године.¹⁾ Енглески пак богослови, нарочито англокатоличког правца, и од православних А. Рождественски, заступају друкчије гледиште. По њихову мишљењу из наведене формуле не следује да она признаје само две тајне, а да све остале сасвим не сматра за тајне. Издвајање двеју тајни из броја осталих има за циљ да укаже на њихово нарочито достојанство и њихов већи степен. Ово неслагање обавезује нас да детаљније размотримо учење Енглеске цркве о броју тајни.

Од енглеских богослова поменуто гледиште заступају еп. Browne, Forbes, Maclear, Williams и др. „У њиховим коментарима“, каже В. Соколов, који их је проучавао, „јасно се изражава мисао да сем крштења и евхаристије, и миропомазање (confirmation), покајање, свештенство (orders), брак и желеосвећење (extreme unction) такве су свете установе да се у неком ширем смислу могу назвати тајнама (sacraments or mysteries)“.²⁾ Еп. Browne каже: „Дефиниција члана не искључује признање брака, конфирмације, покајања и свештенства у извесном смислу (in some sense) као тајне, него искључује само признање њихово да су исте као крштење и евхаристија... Ове последње имају преимућство пред свим другим обредима и зато се могу назвати κατ' ἐξοχήν јеванђелским тајнама“.³⁾ Сличне мисли налазимо у књизи еп. John Wordsworth-а: „Teaching of the Church of England on Some points of Religion“, издатој у име „Енглеског континенталног друштва“ 1901 године и одобреној од неколико енглеских епископа. У тој књизи читамо: „Енглеска црква није установила тачно број тајни, она само признаје да су две од њих веће од других по своме достојанству, јер је њих јасно установио Сам Христос за време Свог земаљског служења и према Његовом учењу уопште су неопходне за спасење (Јов. III, 5; VI, 53). Ове тајне, како је уобичајено, зову се „две велике тајне“ или „јеванђелске тајне.“ Сем ових Енглеска црква на најсвечанији начин врши посвећење (ordination) као гаранцију подржавања залоге вере, добре управе у цркви и стварног

¹ Иринеј, еп. бачки, Лозанска конференција (Богословље, 1927, св. 4, стр. 257).

² В. Соколовъ, op. cit., стр. 253

³ Browne, An Exposition of the Thirty-nine Articles, p. 582, cf. П. Лепорскій, op. cit., стр. 26.

вршења тајни. Она придаје велики значај конфирмацији као природном завршетку крштења. Она признаје светост хришћанског брака и даје наредбу о вршењу његовом пред лицем целе цркве и о његовом благослову од стране свештеника. Она се свечано користи, према онима који се кају јавно или насамо (*both publicly and privately*), измирујућом силом Спаситеља. Она предвиђа (*provides*) специјалну службу за посећивање болесника (*visitation of the Sick*) с молитвом о исцељивању болесника... Све ове обреде Енглеска црква сматра као битне за правилно уређење цркве Христове и као оруђе благодети... Сем ових аката који имају нарочито (*special*) право да се назову сакраменталнима, црква предлаже и ош свештене (*sacred*) службе разне врсте... Све ове радње од извесној мери су делатни (*efficacia*) знаци благодети.“ Заслучујући своја излагања Wordsworth, у духу предговора „Prayer Book-у,“ каже: „Ми не осуђујемо људе других народности и не предлажемо њима ништа... признајући за сходно да свака земља заводи код себе такве церемоније које ој изгледају као најбоље...“¹ А. Рождественски наводи прво историју редакције члана. У редакцији из 1553 године други део члана био је знатно краћи и садржао је у себи чисто реформаторско учење о двојном броју тајни: крштењу и евхаристији, које једино и имају, са протестантског гледишта, праву природу тајни. Ове мисли, по мишљењу А. Рождественског, нису ушле у редакцију из 1563 и 1571 године. У последњој редакцији „крштење и евхаристија издвајају се из броја седам тајни, каже А. Рождественски, не као јединствене богом установљене тајне које имају праву природу тајни, него као јединствене јеванђелске, тј. као такве о чијем уставовљењу од Христа говори Јеванђеље. Њихова дефиниција као *sacramenta evangelica* потпуно се слаже с признањем божанског уставовљења и сакраменталног карактера осталих тајни Римске цркве.“² — Да ли би могао да се сложи православни богослов са таквим тумачењем XXV члана? По нашем мишљењу такво тумачење нема довољно основа у учењу Енглеске цркве.

¹ John Wordsworth, *Teaching of the Church of England on Some points of Religion*, pp. 18—19.

² А. Рождественский, *op. cit.*, стр. 263.

О издвајању евхаристије и крштења као тајни које имају нарочито достојанство могло би се говорити само у случају кад би Енглеска црква признавала седам тајни. У таквом случају против принципа издвајања крштења и евхаристије сумњамо да би се могло нешто приговорити, утолико пре што и код истакнутих јерараха Православне цркве налазимо издвајање тих тајни. „Крштење и божанско причешће су најважније тајне без којих се не може спасти“, — каже патријарх Јеремија у своме одговору протестантским богословима¹. Митрополит Платон каже: „две главне и најзнатније тајне Новог Завета су крштење и евхаристија“.² Али из текста XXV члана ми не видимо да Енглеска црква за осталих пет тајни признаје прави значај тајни (*sacramentum*). Из текста се види да их „не треба сматрати јеванђелским тајнама“, другим речима, не треба их сматрати истинским тајнама, јер оне немају установљеног Богом видљивог знака. Неке од ових тајни члан признаје „као тајне које је живот установио (*status vitae, states of life*)“ и тиме их ставља на степен обреда, тј. чисто човечанских установа, а неке чак и осуђује уколико су „потекле из неправилног подражавања апостолима“.³ Ништа се не може добити из текста овог члана у корист признања истинитости нејеванђелских тајни и из његова израза о тим тајнама да се оне „обично“ („*vulgo*“, „*commonly*“) зову тајнама. И Калвин у своме *Institutio* каже за те тајне да су оне „обично (*vulgo*) прибрајају истинитим и стварним тајнама Господа“, али на истом месту доказује да су се оне лажно (*falso*) сматрале досада за тајне.⁴ При упоређењу редакције члана са аналогним местима протестантских исповедања, види се да XXV члан не негира толико сакраментални карактер пет тајни као што то чине нека протестантска исповедања: члан не каже да оне нису тајне, како то чини Хелветско исповедање, или да оне не могу бити назване тајнама у правом смислу, како то чини Апологија Аугсбуршког исповедања.⁵ За разлику од тих исповедања члан XXV се одликује

¹ Св. патр. конст. Јереми, Отвѣты лютеранамъ, cf. П. Лепорскій, op. cit., стр. 27.

² Православное учение или сокращенная христіанская богословія, § 3, cf. П. Лепорскій, op. cit., стр. 27.

³ П. Лепорскій, op. cit., стр. 28.

⁴ И. Соколовъ, op. cit., стр. 33.

⁵ А. Рождественскій. op. cit., стр. 265.

крајњом неодређеношћу, што и даје повод за различито његово тумачење.

Прећи ћемо на друге симболичке изворе енглеског вероучења. У „The Book of Common Prayer“ постоје засебни чинови за конфирмацију („The Order of Confirmation“)¹, за брак („The Form of Solemnization of Matrimony“),² и за свештенство („The Form and Manner of Making, Ordaining and Consecrating of Bishops, Priests and Deacons“).³ За покајање специјални чин у „Prayer Book-у“ није установљен. Али у чину причешћа („The Communion“) постоји „општа исповест“, коју изговара свештеник у име свих који приступају причешћу, после чега долази „разрешење“. У дискретним случајевима свештеник упућује оне који не могу сами умирити своју савест да се обрате свештенику „и кажу своје грехе, да би кроз реч Божју добили благодет разрешења грехова заједно с духовним саветом и упутством“.⁴ Исто тако и чин посећивања болесника („The visitation of the sick“) прописује свештенику да побуди болесника за нарочиту исповест („a special confession“), ако овај осећа у себи неки тежак грех, а затим га „разрешава“ изговарајући ову молитву: „Господ наш Исус Христос, који је дао цркви власт разрешења свих грешника који се искрено кају и верују у Њега, по Својој великој милости опрашта ти твоје грехе; и влашћу Његовом, која ми је дата, разрешавам те свију грехова твојих, у име Оца и Сина и Светога Духа. Амен“.⁵ — Што се тиче јелеосвећења („Extrema Unctio“), о њему се у „Prayer Book“-у не говори ништа. Ни за један од поменутих чинова и обреда у „Prayer Book“-у не даје се назив тајне. Ово добија свој значај кад се сетимо да члан XXV признаје само две тајне.

Немају основа енглески богослови, а са њима ни А. Рождественски, ни у енглеском катихизису. За своје питање налазимо у катихизису следеће:

„Question: How many Sacraments hath Christ ordained in his Church?

¹ The Book of Common Prayer, p. 325.

² Ibid., p. 329.

³ Ibid., p. 584.

⁴ Ibid., p. 271—273.

⁵ Ibid., p. 345—346.

Answer: Two only, as generally necessary to salvation, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.“

„Питање: Колико је тајни установио Христос у Својој цркви?

Одговор: Само две, као опште потребне за спасење, а то су — крштење и вечера Господња“¹⁾.

Ако према начину свога изражавања катихизис, како каже архиеп. Secker, и не тражи безусловног признања за само две тајне, то он не тражи ни каквог било признања за седам тајни.²⁾

Слично учење о броју тајни налазимо у „Књизи омилија“. Тамо стоји: „Што се тиче броја тајни, то, ако их треба разумети према тачном смислу тајне, тј. као видљиве знаке јасно прописане у Новом Завету, с којима је везано отпуштање наших грехова и наше освећење и сједињење у Христу, — њих је само две, и то: крштење и вечера Господња.“³ Назив тајне, по речима те књиге, може се односити и на „других пет обреда, који се обично узимају за попуњавање броја седам тајни“, само у општем смислу (in a general assertion), у којем се он примењује „на све што означаје какву било свету ствар“. У том се смислу sacramentum односи не само на тих пет обреда, „него и на разне друге обреде, на пример: помазање маслом, прање ногу итд.“⁴⁾

Стојећи на гледишту „Посланице источних патријараха“, која исповеда τὰ εὐαγγελικὰ μυστήρια на броју седам, ми учења XXV члана: да пет тајни „pro sacramentis evangelicis habenda non sunt“ („не треба сматрати јеванђелским тајнама“), морамо признати као несагласно с учењем Православне цркве.

Што се тиче мишљења енглеских богослова који желе да признају сакраментални карактер за осталих пет тајни, то, не сумњајући у њихову искреност, можемо рећи да чињеница постојања таквог правца у крилу Енглеске цркве сведочи само о томе да се религијска свест најбољих претставника Енглеске цркве не зауставља на голој формалној страни често

¹⁾ The Book of Common Prayer, p. 322.

²⁾ Gibson, The Thirty-nine Articles, p. 602, cf. П. Леопорскиџ, op. cit., стр. 27.

³⁾ Tracts № 90, p. 44—45, cf. В. Соколовъ, op. cit., стр. 351—352.

⁴⁾ Certain Sermons or Homilies, p. 377, cf. П. Леопорскиџ, op. cit., стр. 28.

нејасних и неодређених формула симболичких књига, него тражи објашњење у враћању учењу старе цркве. Ово с правом можемо рећи за неодређену формулу XXV члана, од чијег је буквалног разумевања енглеска богословска мисао, нарочито англокатоличког правца, знатно отступила. Колико је еволуција те мисли нашла свој израз у једној више мање званичној формули, сведочи нам изјава претставника Енглеске цркве у „Заједничкој научној комисији за односе англиканских и православних цркава“, на седници одржаној у октобру 1931 године у Lambeth-у. Претставници Енглеске цркве су изјавили:

„Број светих тајана никад није ауторитативно утврдило ни Предање, ни Апостоли нити икаква одлука Васељенског сабора. Признајемо да се две свете тајне, крштење и света евхаристија, истичу изнад осталих. У погледу других сакрамената, дотле док Источноправославна црква употребљава израз *μυστήριον* такођер за рукоположење, покајање, конфирмацију или миропомазање, брак, и јелеосвећење за болеснике, дотле је у Општем молитвенику Енглеске цркве реч „сакрамент“ употребљена о двама светим тајнама, о крштењу и светој евхаристији, утолико уколико само оне имају спољашњи видљиви знак који је наредио Сам Христос и сматрају се да су уопште тј. свима потребне за спасење. Али је у Англиканској заједници признато да и у другим обредима има спољашњи и видљиви знак и унутрашња духовна благодет, те се у том смислу могу сматрати да имају карактер тајана и обично се зову тајне“.¹

Глава трећа

Трећи део XXV члана садржи учење о сврси или о спасоносном примању тајни. Питање о сврси тајни зависи од схватања односа између *res significata* и *signum* тајне или, другим речима, од схватања дејства тајне. У првој глави овога одељка, приликом анализе првог дела XXV члана, ми смо нагласили да су његови аутори веома пажљиво обишли ћутањем ову основну тачку размимоилажења у учењу о тајнама између католика, лутерана и реформатора. У вези са таквом

¹ Иринеј, еп. бачки, Одлуке заједничке православно-богословске комисије (Годишњак С. п. п., 1933, стр. 68).

тенденцијом аутора овога члана у погледу дејства тајни, и учење о сврси тајни излаже се у трећем делу члана само са негативне стране, а затим се одмах прелази на учење о спасоносном примању тајни и његовим условима.¹

Дакле, о сврси тајни члан говори у трећем делу само са негативне стране: „Христос није зато установио тајне да се оне гледају (*spectarentur*) или да се наоколо носе (*circumferrentur*), већ да се њима правилно користимо“. Израз „*spectarentur*“ у овом члану, изгледа, да се односи, како мисли А. Рождественски, на обред „подизања“ (*elevatio*) освећених дарова да им се верни клањају, а израз „*circumferrentur*“ јасно потсећа на процесије које се врше на дан празника „Тјелова“. Ове особине римске богослужбене праксе биле су неугодне протестантима као израз католичког учења о трансупстанцијацији и евхаристичкој жртви.² Али постоји разлика између латинског и енглеског текста овога члана у оцењивању те праксе Римске цркве. Енглески текст XXV члана не осуђује, слично латинском, оне односе верних према тајнама који се означавају са „*spectarentur*“ и „*circumferrentur*“, него само констатује чињеницу да све односе није узаконио Христос. Другим речима, енглески текст пориче библијско порекло тих односа, не расправљајући питање о њиховој законитости. У енглеској транскрипцији ово место XXV члана има тај смисао да обредна страна у тајнама, ма какав васпитни значај она имала, ипак не сме да запоставља њихову унутарњу сакраменталну страну. Спасоносност тајни условљава се не спољашњим учешћем у обредима, који прате вршење тајни, него моралним расположењем оних који њима приступају. Овај услов, који се често запостављао у пракси Римске цркве, са категоричношћу се утврђује у идућим речима члана: „и у њима имају спасоносно дејство само они који их достојно примају“.

Али англиканско учење о спасоносности тајни не одликује се потпуно одређеним карактером. Члан је јасно нагласио „спасоносно дејство“ („*salutaris effectus*“) тајни за оне који их „достојно примају“, међутим у погледу оних који „недостојно примају“ ограничио се утврђивањем за свакога неоспорне библијске истине да они који примају тајну недостојно сами на

¹ А. Рождественскиј, *op. cit.*, стр. 271.

² *Ibid.*, стр. 272.

себе навлаче осуду (*damnationem*) насупрот напред споменутом „*salutaris effectus*“. На тај начин члан је прећутао питање о односу благодети тајни према недостојнима, тј. питање о њихову примању или непримању благодети тајни. Ово стоји у вези са ћутањем члана о дејству тајни. Разумевање тог дејства у смислу објективног присуства благодети у тајни, што признају католици и православни, а што су доцније са извесним ограничењем *in usu* признали и лутерани, — доследно води позитивном решењу поменутог питања. Међутим, негативно решење овог питања може бити као резултат мисли о субјективној вези благодети и знака тајне, кад се дејство тајни објављује зависним не од силе благодети која присуствује у тајни, већ једино од расположења човека над којим се тајна врши.¹ У последњем случају, закључне речи трећег дела XXV члана, које се односе на примање тајне од стране недостојних, добијају протестантски односно реформаторски смисао. Може се претпоставити да аутори XXV члана, како мисли А. Рождественски, нису случајно него намерно прећутали питање о односу благодети тајни према недостојним. Као доказ ове претпоставке служе раније редакције члана, које су биле у приватној употреби, а у којима се питање о саопштавању благодети тајни недостојнима решавало у негативном смислу.²

Ф. Рајевски

(Наставиће се)
